

REZUMAT

Teza de doctorat ”Excepția de neconstituționalitate în România, acces direct la justiția constituțională sau chestiune prejudiciară?” își propune drept obiectiv principal clarificarea unui aspect deosebit de important în ceea ce privește instituția excepției de neconstituționalitate în statul de drept român, și anume, dacă aceasta constituie un acces direct la justiția constituțională sau o simplă chestiune prejudiciară.

Această încercare științifică de clarificare a unei probleme importante din domeniul justiției constituționale din România a presupus, urmând obiectivul principal trasat, o cercetare și o analiză amănunțită a coordonatelor normative ale instituției excepției de neconstituționalitate. Totodată, analiza juridică a relevat contexte istorice diferite ale constituționalismului român și străin, în special în ceea ce privește instituția centrală cercetată, precum și contexte spațiale și culturale juridice diferite care au influențat contururile normative ale instituției.

Lucrarea ”Excepția de neconstituționalitate în România, acces direct la justiția constituțională sau chestiune prejudiciară?”, urmând obiectivul de cercetare principal propus, a atins următoarele aspecte importante: noțiunea de constituție și evoluția constituționalismului intern, tipologia modelelor de justiție constituțională, propagarea spațială a acestor modele și influența acestora asupra constituționalismului român (modelul american de justiție constituțională și modelul european de justiție constituțională), precum și coordonatele normative ale excepției de neconstituționalitate și efectele juridice ale utilizării unui astfel de instrument de control și protecție.

Astfel, **Capitolul I** al cercetării doctorale analizează **accepțiunile termenului de constituție în drept și în societate, constituționalismul**

în România, accesul persoanelor la justiția constituțională, precum și tipologia formelor de control al constituționalității legilor.

Conceptul de ”constituție” este greu de explicat, având în vedere că sensul sub care apare în societatea actuală este diferit de cel avut în antichitatea greacă, cultura latină, sau Evul Mediu. Incertitudinea conceptuală se datorează unui dublu sens al termenului, pe de o parte, de ordine politică instituționalizată, mai mult sau mai puțin stabilă, orice stat având în acest sens o constituție, și de altă parte, având în vedere că materializarea voinței poate fi o lege fundamentală, delimitată formal și material, sau o stare difuză concretizată doar cutumiar. Devine însă evident că actul normativ numit ”constituție” este mai întâi actul care constituie statul, pentru ca apoi să reprezinte statutul acestuia și un instrument de limitare a puterii.

Constituția se prezintă în același timp ca normă juridică pozitivă și ca fundament metajuridic al sistemului de drept. Ea este astfel izvor real al dreptului și nu doar izvor formal. Constituția este superioară normelor juridice tocmai pentru că ea nu este decât în mod derivat o normă juridică. Ea este fundamentul întregului sistem juridic, dar nu în primul rând ca o normă ce stă la baza celorlalte, ci ca un principiu, ca o stare de spirit care comandă orice normare. Astfel, ea este o stare de conștiință colectivă care cere un anumit tip de organizare a colectivității constituită în stat, un ansamblu de principii filosofice ce privesc modul de raportare a individului la societate și invers și abia apoi o modalitate de organizare a puterii politice.

Apoi, definiția normativistă a constituției ține doar de planul normativității și induce faptul că este constituție din punct de vedere material „ansamblul normelor care determină modul de producere a celorlalte norme generale și abstracte”. O astfel de definire a constituției presupune că ea ar cuprinde doar regulile care privesc modul de

deemnare, competențele organelor care concură la producția normativă și raporturile reciproce ale acestora, precum și principiile organizării teritoriale.

Din punctul de vedere al formei sale, constituția reprezintă ansamblul de norme juridice adoptate și modificate după o procedură specială, superioară celei utilizate la adoptarea și modificarea celorlalte legi.

Constituția și constituționalismul în România apar în secolul al XIX-lea în urma dezvoltării elitei boierești cultivate în Apusul Europei, care a căutat să depășească, prin activitățile desfășurate, vechea structură bazată pe stăpânirea statelor feudale. Dintre cele mai importante documente cu valoare constituțională din istoria constituțională a României au fost analizate: Constituția Cărvunarilor din 13 septembrie 1822, Regulamentele organice din Țara Românească (1831) și Moldova (1832), Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris (1859), Constituția de la 1/13 iulie 1866, Constituția din 1923, Constituția din 1938, Constituțiile comuniste din 1948, 1952 și 1965.

În **Capitolul al II-lea**, cercetarea doctorală a analizat **diferitele tipuri de organizare a justiției constituționale**, modelul american de justiție constituțională și modelul european de justiție constituțională, și modul în care acestea au influențat dezvoltarea constituționalismului român.

În ceea ce privește conceptul de justiție constituțională, aspect important în elucidarea obiectivului vizat, aceasta include nemijlocit controlul constituționalității.

În literatura de specialitate se uzitează cât mai des „controlul constituționalității legilor” deși aceasta reprezintă una dintre tehnicile justiției constituționale, întrucât atributele care-i revin sunt nu numai asigurarea autenticității manifestărilor de voință ale poporului suveran cât

și respectarea pe orizontală și verticală a componentelor conferite prin constituție autorităților publice dar și drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor și soluționarea unor probleme contencioase date prin constituție în competența justiției constituționale.

Controlul constituționalității legilor este un controlul ce se referă la transpunerea în viață a Constituției, a legilor constituționale și a celor organice.

Controlul de constituționalitate este o procedură de verificare a actelor emise de organele statului, activitate prin care organul ce verifică poate anula actele organului controlat.

Controlul constituționalității legilor a devenit un adevărat fenomen politico-juridic odată cu apariția și consolidarea ca model a sistemului american de control iar în Europa o dată cu crearea primelor curți constituționale ca instanțe specializate în exercitarea unui astfel de control.

Controlul constituționalității legilor poate fi definit ca activitatea organizată de verificare a conformității legilor cu Constituția. În ambele modele de justiție constituțională, american și european se pune problema accesului persoanelor la justiția constituțională ca garanție a drepturilor constituționale.

În literatura de specialitate sunt prezentate ca fiind 2 tipuri de organizare a justiției constituționale (modele) și anume:

- modelul american descentralizat, controlul fiind încredințat tuturor tribunalelor țării, concret deoarece judecătorul statuează pe cale de excepție cu ocazia aplicării unei legi, unui particular și *a posteriori* deoarece controlul poartă asupra unei legi deja promulgată;
- modelul european centralizat, deoarece controlul este exersat de către un tribunal unic și special abstract deoarece judecătorul

statuează pe cale de acțiune îndreptată împotriva legii în afara oricărui alt litigiu și *a priori* deoarece controlul poartă asupra unei legi încă nepromulgată.

Aceste două modele ideale nu sunt pe deplin respectate de nici un sistem concret. Modelul american a fost experimentat în state ca America Latină, ulterior în state din Europa fiind denaturat în procesul de difuzare deoarece devine concentrat deși rămâne în competența unui tribunal care ține de sistemul judiciar ordinar sau prin faptul că sesizarea instanței constituționale se poate efectua pe calea acțiunii și nu numai, pe calea excepției.

Modelul european o diversitate a justiției constituționale în statele europene, gradul de abstractizare a justiției diferă de la un stat la altul iar gradul de concentrare al justiției constituționale este diferit de la un stat la altul.

Modelul american cunoaște două sisteme de control:

- sistemul difuz - controlul poate fi efectuat de orice instanță din țară;
- sistemul concentrat - când controlul se efectuează de o instanță superioară. Cele două modele de control al constituționalității legii, diferite, nu trebuie supraestimate întrucât ambele urmăresc același scop - și tind spre apropierea celor două sisteme american și european.

În cadrul **Capitolului al III-lea**, cercetarea doctorală analizează **modalitățile invocării și soluționării excepțiilor de neconstituționalitate**, punând accent îndeosebi pe aspectele definiției ale controlului de constituționalitate concret a posteriori al normelor, procedura judiciară de invocare și soluționare a excepției de neconstituționalitate, precum și pe soluționarea excepției de neconstituționalitate de către Curtea Constituțională.

Curțile Constituționale prin metodele folosite își aduc aportul la creșterea influenței lor în sistemul politic - ducând o veritabilă politică jurisdicțională. Garantând echilibrele constituționale prin protecția drepturilor și libertăților, justiția constituțională exercită o influență majoră în întregul sistem politic.

Curtea Constituțională este autoritatea unică de jurisdicție constituțională, independentă față de orice altă autoritate publică, face parte din sistemul garanțiilor constituționale privind respectarea drepturilor și libertăților fundamentale - care veghează la respectarea principiilor și valorilor democratice, la garantarea funcționabilității statului de drept, la apărarea drepturilor și libertăților.

Garantarea supremației constituției constituie scopul activității Curții Constituționale care este în același timp un garant al funcționării democratice a societății, în acord cu dispozițiile și principiile constituționale.

Controlul constituționalității legilor, ca și garanție juridică, este activitatea organizată de verificare a conformității legii cu constituția care ca instituție a dreptului constituțional cuprinde regulile privitoare la autoritățile competente să facă această verificare a procedurilor de urmat și măsurilor ce pot fi luate.

Constituționalitatea legii reprezintă „cerința de legalitate a legii” - însemnând că legea trebuie să respecte normele constituționale atât în spiritul cât și în litera lor.

Analiza etapei judecătorești a procedurii de invocare și soluționare a excepției de neconstituționalitate privește mai multe aspecte: procedura invocării excepției de neconstituționalitate în fața instanței judecătorești sau de arbitraj comercial (invocarea excepției de neconstituționalitate de către părți, invocarea excepției de

neconstituționalitate de către procuror, invocarea excepției de neconstituționalitate din oficiu de către instanța de judecată), inadmisibilitatea excepției de neconstituționalitate (motivele de inadmisibilitate privind obiectul sesizării, motivele de inadmisibilitate privind subiectul sesizării, finalizarea etapei judecătorești de soluționare a etapei de neconstituționalitate prin sesizarea Curții Constituționale și suspendarea procesului a quo) sesizarea Curții Constituționale cu excepția de neconstituționalitate.

Apoi, soluționarea excepției de neconstituționalitate de către Curtea Constituțională privește aspecte precum invocarea excepției de neconstituționalitate de către Avocatul Poporului, inadmisibilitatea excepției de neconstituționalitate în faza contenciosului constituțional, modalitatea de rezolvare a excepției de neconstituționalitate de către Curtea Constituțională.

Capitolul IV al cercetării doctorale analizează **caracteristicile și consecințele deciziei prin care se soluționează excepția de neconstituționalitate.**

În ceea ce privește, consecințele obligatorii ale deciziilor Curții Constituționale, caracterul principal al modelului european este caracterul obligatoriu *erga omnes* al deciziilor care declară neconstituționalitate, comparativ cu sistemul american în care decizia are efect *inter partes*. În cazul în care este declarată neconstituțională o lege, aceasta nu este anulată, ci va fi inaplicabilă *ex tunc* referitor la părțile din procesul în care a fost ridicată excepția. Instanțele inferioare sunt supuse instanțelor superioare, conform regulii *stare decisis et non quieta movere*. În Statele Unite, deciziile Curții Constituționale au efecte asemănătoare efectelor *erga omnes*, prin urmare, o lege declarată ca fiind neconstituțională se poate reține ca fiind inaplicabilă, în acest mod, acest efect obligatoriu al

deciziilor Curții Supreme își aduce aportul la omogenizarea interpretării Constituției, evitându-se astfel emergența unor decizii contradictorii cu privire la problemele de constituționalitate.

Înainte de revizuirea Constituției din 2003, unii doctrinari au negat efectele *erga omnes* ale acestor decizii. Decizia Curții Constituționale, în procesul de soluționare a excepției de neconstituționalitate nu va putea produce efectele *erga omnes* ci doar *inter parte*, deoarece nefiind prevăzut expres, deciziile Curții Constituționale nu pot fi obligatorii precum legile.

Deciziile Curții Constituționale nu pot avea efecte obligatorii pentru toate instanțele judecătorești: „Nu există *de lege lata* un sistem procesual corespunzător de receptare directă a acestor decizii în practica judiciară, care să oblige organele de urmărire penală și instanțele judecătorești la executarea lor nemijlocită”.

Contrar acestei opinii, s-a considerat că o astfel de interpretare a prevederilor constituționale și legale ar atrage anularea oricăror efecte juridice ale deciziilor Curții Constituționale și anularea practică a rolului acestei instanțe, acela de garant al supremației Constituției.

În cazul în care se declară neconstituționalitatea unei legi, aceasta ar avea „consecința teoretică a inaplicabilității ei și nu este sinonimă cu abrogarea”, controlul de constituționalitate s-ar transforma în „steril exercițiu teoretic”, iar acest control ar fi lipsit de substanța practică.

Referitor la opozabilitatea *erga omnes* a deciziilor de neconstituționalitate, Curtea Constituțională a pus în discuție chestiunea individualizării răspunderii juridice pentru nerespectarea acestor decizii. Curtea a considerat că nerespectarea deciziilor sale este asemănătoare cu nerespectarea unei legi sau unei ordonanțe. Identificarea răspunderii derivă din obligativitatea dispozițiilor prevăzute în art. 1 alin. 3 din Constituție, conform căroră „România este stat de drept”.

Art. 147 alin. 4 din Constituția revizuită, consfințește efectul general obligatoriu al deciziilor Curții Constituționale, fără a le diferenția.

Referitor la această chestiune, au existat opinii conform cărora deciziile Curții Constituționale nu produc efecte generale obligatorii, ci dau naștere unor obligații juridice ale unor organe de stat stabilite în precedență, fără să aducă atingere altor subiecte de drept comun. Deciziile de respingere au doar un efect obligatoriu *inter partes* (privind numai instanța la care s-a ridicat excepția și părțile procesului), contrar situațiilor în care a fost admisă excepția și declarată neconstituționalitatea acesteia.

Caracterul general obligatoriu al deciziilor de respingere poate fi privit și ca o obligație a autorităților de a aplica în continuare dispoziția a cărei neconstituționalitate a fost confirmată prin decizia respectivă „nici o autoritate nu poate refuza aplicarea legii controlate dacă excepția a fost respinsă.

A fortiori, deciziile de admitere a excepției au efect obligatoriu pentru instanța și părțile procesului *a quo*.

În reglementarea nouă, s-au introdus sancțiuni precise în cazul nerespectării deciziilor prin care Curtea Constituțională a admis o excepție de neconstituționalitate.

Conform art. 147 alin. 1 din Constituția revizuită, dispozițiile legilor și ordonanțelor în vigoare, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice după scurgerea celor 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în această perioadă, Parlamentul sau Guvernul, nu creează o conformitate cu dispozițiile Constituției, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale se suspendă.

În urma constatării neconstituționalității dispozițiilor legale contestate și admiterea excepției de neconstituționalitate, prin decizia Curții Constituționale, vor apărea următoarele obligații:

- obligația Parlamentului sau Guvernului, după caz, de a pune de acord dispozițiile neconstituționale cu prevederile Constituției în termen de 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale.

- obligațiile organelor de aplicare a legilor (autorități administrative și judecătorești) de a se conforma deciziei Curții, în sensul de a nu aplica dispozițiile constatate ca neconstituționale, inclusiv pe perioada de 45 de zile de la publicarea deciziei Curții, perioadă în care aceste dispoziții sunt suspendate de drept.